

Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «ΕΠΕΚΕΙΝΑ»

Sigmund Freud : *Ντόρα, η ανάλυση μιας υστερίας*

Απόδοση κειμένου : Αθανασάκη Σοφία, ψυχολόγος, απόφοιτος Παντείου Πανεπιστημίου

Εποπτεία : Σάββας Μπακιρτζόγλου , ψυχολόγος-ψυχαναλυτής

Με την παρούσα μελέτη ο συγγραφέας επιθυμεί να φωτίσει και να ερμηνεύσει τους παράγοντες παθογένεσης των υστερικών συμπτωμάτων και των ψυχικών διαταραχών σε μια συγκεκριμένη μορφή νεύρωσης, την υστερία.

Οι δυσκολίες για το παραπάνω εγχείρημα δεν είναι λίγες και προκύπτουν κυρίως από την ίδια τη φύση των συνθηκών της ασθένειας. Ειδικότερα, αν είναι αλήθεια το γεγονός ότι η αιτία της υστερίας βρίσκεται στα βάθη της ψυχοσεξουαλικής ζωής του ασθενούς και ότι τα υστερικά συμπτώματα αποτελούν την έκφραση των πιο απόκρυφων επιθυμιών του τότε αυτό μας οδηγεί αναπόφευκτα στην προσπάθεια εύρεσης και ανάλυσης/αποδοχής των επιθυμιών αυτών φέρνοντάς τες στην επιφάνεια, παύοντας πια να αποτελούν μυστικό. Μια τέτοια διαδικασία μπορεί να είναι επίπονη και χρονοβόρα τόσο για τον ασθενή όσο και για τον αναλυτή, καθώς συνεχώς υπεισέρχονται νέα δεδομένα για ανάλυση άλλα πιο απλόχερα και άλλα μεταμφιεσμένα (π.χ. με την μορφή ονείρων) τα οποία χρήζουν ειδικής προσοχής.

Στην περίπτωση της Ντόρας (όπως ονομάζει ο Freud την συγκεκριμένη κοπέλα, το οποίο φυσικά για λόγους διακριτικότητας και προστασίας των προσωπικών δεδομένων δεν είναι το πραγματικό της όνομα) η θεραπεία διήρκεσε 3 μήνες και το υλικό προς ανάλυση ομαδοποιήθηκε κυρίως γύρω από **2 όνειρα της ασθενούς** τα οποία αποτέλεσαν ένα σίγουρο πυρήνα γύρω από τον οποίο τοποθετήθηκαν και αναλύθηκαν οι ερμηνείες των υπολοίπων αναμνήσεων.

Τεχνική

Η τεχνική η οποία χρησιμοποιήθηκε στην συγκεκριμένη περίπτωση ήταν η *ελεύθερη επιλογή θέματος* προς συζήτηση ανά συνεδρία από την μεριά του ασθενούς, σε μια προσπάθεια να φανερωθεί αυτό που ανεβάζει το ασυνείδητο του ασθενούς στην επιφάνεια. Αντίθετα με ό,τι ίσχυε σε παλαιότερες περιπτώσεις όπου κυρίαρχο θέμα της συνεδρίας ήταν τα συμπτώματα και η διαδοχική περαιτέρω ανάλυσή τους μέχρι τον τελικό στόχο, την εξάλειψή τους.¹

¹ Είναι ενδιαφέρον να παρατηρήσουμε την αλλαγή αυτή στον τρόπο διεξαγωγής της θεραπείας , οποίος στην ουσία αντανακλά την εξέλιξη και την ωρίμανση της τέχνης της ψυχανάλυσης καθώς επίσης και την ιδιαιτερότητα της τέχνης αυτής καθώς δεν μένει στατική και παγωμένη αλλά προσαρμόζεται στις ανάγκες του εκάστοτε θεραπευτικού πλαισίου και βρίσκει τρόπους να αξιοποιεί τον ίδιο τον ασθενή προς όφελός του.

ΌΝΕΙΡΑ ΚΑΙ ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗ

Αξιοσημείωτο στην προκειμένη περίπτωση είναι το γεγονός ότι η ασθενής επισκεπτόταν τον Freud για 3 μήνες μόνο, μέσα στους οποίους κατάφερε να αντιμετωπίσει τα συμπτώματα της υστερίας και να τα εξαλείψει μέσα από την ερμηνεία 2 μόνο ονείρων. Τα όνειρα μπορούν κάλλιστα να αντικατασταθούν με σκέψεις απόλυτα ταιριαστές με κάποιο γνωστό σημείο του ψυχισμού του ασθενούς.

Το ίδιο το όνειρο αποτελεί έναν από τους δρόμους τους οποίους φτάνει στην επιφάνεια το ψυχικό υλικό, το οποίο λόγω της αντίδρασης που προκαλεί έχει απομονωθεί στη συνείδηση, έχει απωθηθεί και έχει γίνει παθογενές.

Το όνειρο με άλλα λόγια, αποτελεί μια από τις παρακαμπτήριες οδούς για να αποφευχθεί η απόθηση, η οποία είναι ένα από τα κύρια μέσα του αποκαλούμενου *έμμεσου τρόπου παράστασης στον ψυχικό κόσμο*.

Σε αυτό το σημείο θα ήταν χρήσιμο να αναφέρουμε δυο λόγια σχετικά με τον ρόλο των ονείρων τόσο στην ψυχική ζωή των ασθενών όσο και κατά την διάρκεια της ψυχανάλυσης.

Κατά καιρούς έχουν αποδοθεί διάφορες θεωρίες και σημασίες στα όνειρα, ο Freud ωστόσο ήταν ο πρώτος που το 1900 με το βιβλίο του «Ερμηνευτική των ονείρων» έδωσε **το όνειρο πίσω στον ονειρευόμενο** υπό την έννοια ότι τα μέσα για την κατανόηση και ερμηνεία ενός ονείρου τα έχει ο ίδιος ο ονειρευόμενος δια μέσου των ελεύθερων συνειρμών και σκέψεων που κάνει επί του ονείρου του. Επιπρόσθετα, κατά τον Freud *το όνειρο είναι ένας γρίφος το οποίο πρέπει να μεταχειριζόμαστε ως ένα ιερό κείμενο, δηλαδή να αποκρυπτογραφούμε σύμφωνα με κανόνες*. Θεωρούσε το όνειρο ως το *κεντρικό αντικείμενο της μελέτης του εσωτερικού κόσμου του ανθρώπου* η οποία τον οδήγησε στην ανακάλυψη της **ψυχικής πραγματικότητας**. (Από το κείμενο «Όνειρο» που παρουσιάστηκε στο σεμινάριο Ονειρογνωσίας, Σ. Μπακιρτζόγλου 2013)

Σύμφωνα με την θεωρία του Freud για την σημασία των ονείρων θα μπορούσαμε να πούμε ότι κάθε όνειρο είναι μια επιθυμία που παρουσιάζεται εκπληρωμένη η δε παρουσίασή της είναι συγκαλυπτική, εφόσον πρόκειται για απωθημένη στο ασυνείδητο επιθυμία, και ότι εκτός από τα παιδικά όνειρα μόνο η ασυνείδητη επιθυμία έχει τη δύναμη να φτιάξει ένα όνειρο. Κάθε όνειρο έχει μια σημασία που μπορεί να αποκαλυφθεί αν προσπαθήσουμε να το ερμηνεύσουμε. Αφού ερμηνευθεί το όνειρο μπορεί να αντικατασταθεί με σκέψεις που εντάσσονται σε ένα εύκολα αναγνωρίσιμο σημείο της συνειδητής ψυχικής ζωής. Το νόημα κάθε ονείρου ωστόσο πρέπει να τονίσουμε ότι μπορεί να αποδειχθεί πολύπλευρο, άλλοτε μπορεί να είναι μια απωθημένη επιθυμία, άλλοτε ένας επαληθευμένος φόβος, άλλοτε μια σκέψη που συνεχίζεται στον ύπνο, μια πρόθεση, ένα κομμάτι πνευματικής δημιουργίας κτλ.

ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Οφείλουμε να δώσουμε την ίδια σημασία τόσο στις καθαρά ανθρώπινες και κοινωνικές συνθήκες του ασθενούς όσο και στα σωματικά δεδομένα και συμπτώματα της ασθένειας. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον ωστόσο προκαλούν πάντα οι οικογενειακές συνθήκες του ασθενούς αλλά και η κληρονομικότητα.

Η κοπέλα προσήλθε στη θεραπεία σε ηλικία 18 χρονών. Η οικογένεια αποτελείται από τους γονείς και έναν αδελφό κατά 1,5 χρόνο μεγαλύτερο. Κυρίαρχο πρόσωπό της οικογένειας αλλά και της ζωής της Ντόρας είναι ο πατέρας ο οποίος είναι δραστήριος, ταλαντούχος, μεγαλοβιομήχανος με μεγάλη οικονομική άνεση. Η κόρη είναι έντονα προσκολλημένη σε αυτόν με ιδιαίτερη τρυφερότητα και λόγω της πρώιμα ανεπτυγμένης κρίσης της ενοχλείτο έντονα από μερικές ενέργειες και ιδιαιτερότητες του.

Από 6 χρονών η κόρη ασχολείται εντατικά με τον πατέρα λόγω της φιλασθενείας του και της ευαισθησίας του σε διάφορες αρρώστιες. Μια κρίση φυματίωσης ήταν η αιτία να μετακομίσουν σε μια νότια επαρχιακή πόλη (την ονομάζουμε Β.) με κατάλληλο κλίμα για την υγεία του πατέρα όπου και διέμειναν τελικά για 10 χρόνια. Όταν η Ντόρα έγινε 10 χρονών, 4 χρόνια μετά, ο πατέρας παθαίνει αποκόλληση αμφιβληστροειδούς. Επιπρόσθετα, πάθαινε συχνά κρίσεις σύγχυσης με συμπτώματα παράλυσης και ψυχικών διαταραχών. Πριν από τον γάμο είχε προσβληθεί από σύφιλη. Η αδελφή του πατέρα έπασχε από βαριά μορφή ψυχονεύρωση και πέθανε από αυτό πολύ βασανισμένη. Υπάρχει και ένας μεγαλύτερος αδελφός του πατέρα ο οποίος ήταν υποχόνδριος και εργένης.

Η Ντόρα έκλεινε προς τους συγγενείς του πατέρα και ιδιαίτερα έβλεπε σαν ιδανικό της αυτή τη θεία.

Η μητέρα είναι γυναίκα χαμηλής μόρφωσης και μάλλον κουτή, όπως την χαρακτηρίζει ο Freud, που επικέντρωνε όλο της το ενδιαφέρον στο νοικοκυριό και είχε γίνει αυτό που ονομάζουμε ψύχωση της νοικοκυράς. Η σχέση της με την Ντόρα ήταν πολύ συγκρουσιακή, έως εχθρική, η κόρη την αγνοούσε, την επέκρινε σκληρά και είχε ξεφύγει τελείως από τον έλεγχο της.

Όσον αφορά στην σχέση της με τον αδελφό, τα τελευταία χρόνια η σχέση ανάμεσα στα αδέρφια είχε χαλαρώσει, παλαιότερα αποτελούσε πρότυπο για την Ντόρα.

Η Ντόρα από 8 χρονών παρουσίασε συμπτώματα νευρικότητας και κρίσεις εντεινόμενης δύσπνοιας όπου αφορμή υπήρξε μια μικρή ορειβατική εκδρομή και γι'αυτό αρχικά αποδόθηκε στην υπερκόπωση. Παρουσίαζε επίσης και ημικρανίες μέχρι τα 16 της χρόνια, και στα 12 εμφανίστηκαν κρίσεις νευρικού βήχα συνοδευόμενου από αφωνία (αρχικά τα δύο συμπτώματα εμφανίζονται μαζί, αργότερα αποσυνδέθηκαν). Επιπροσθέτως, εμφάνισε και λευκόρροια (καταρροή λευκού υγρού από τα γεννητικά όργανα). Το κορίτσι αντιδρούσε πολύ αρνητικά όταν επρόκειτο να κλιθεί γιατρός και είχε την συνήθεια να κοροϊδεύει όλες τις προσπάθειες των γιατρών.

Η πρώτη επαφή του Freud με την Ντόρα ήταν στα 16 της χρόνια όπου όμως δεν ξεκίνησε κύκλος συνεδριών μόλις πέρασε η τότε κρίση βήχα που την είχε οδηγήσει στον Freud. Ένα χρόνο αργότερα , μετά τον θάνατο της αγαπημένης θείας η Ντόρα αρρώστησε με πυρετό λόγω σκωληκοειδίτιδας. Λίγο μετά η οικογένεια εγκατέλειψε την πόλη Β. και μετακόμισε μόνιμα στη Βιέννη.

Τα κυριότερα γνωρίσματα της ασθένειας ήταν κακοδιαθεσία και αλλαγή του χαρακτήρα. Στον πατέρα φερόταν εχθρικά και με την μητέρα δεν τα πήγαινε καθόλου καλά. Παρακολουθούσε διαλέξεις για γυναίκες και μελετούσε σοβαρά. Κάποια στιγμή οι γονείς βρήκαν ένα γράμμα που είχε αφήσει η Ντόρα στο γραφείο της και τους αποχαιρετούσε επειδή δεν μπορούσε να αντέξει πλέον τη ζωή της. Αυτό σε συνδυασμό με μια λιποθυμία της Ντόρας μετά από έναν καυγά μεταξύ της ίδιας και του πατέρα τον παρακίνησε να πάει την Ντόρα στον Freud για θεραπεία. Ο πατέρας γνώριζε τον Freud καθώς τον είχε κουράρει στην θεραπεία για σύφιλη.

Κεντρικό σημείο της θεραπείας ήταν και οι φιλικές σχέσεις που είχε συνάψει η οικογένεια της Ντόρας με ένα ζευγάρι στην πόλη Β. που ζούσε εκεί πολλά χρόνια. Η κυρία Κ. περιποιούνταν τον πατέρα όσο ήταν άρρωστος καθώς η μητέρα ούτε που πλησίαζε το κρεβάτι του άρρωστου συζύγου της, και ο κύριος Κ. ήταν πολύ καλός με την Ντόρα (έκαναν μαζί περιπάτους, της έκανε δώρα και της έστελνε λουλούδια). Η Ντόρα επίσης φρόντιζε τα παιδιά των Κ. σαν δεύτερη μητέρα και αρχικά είχε πολύ καλές σχέσεις και με την κα.Κ.

Το συμβάν που λειτούργησε σαν προϋπόθεση για την γένεση της υστερίας συνέβη δύο χρόνια πριν την έναρξη της θεραπείας και περιελάμβανε τον κ.Κ. Το συμβάν αυτό είναι της τάξεως του τραυματικού, είναι δηλαδή μια σύγκρουση των συναισθημάτων του ψυχισμού και ο συγκλονισμός της σεξουαλικής σφαίρας.

Συμβάν στην Λίμνη

Στα 16 της χρόνια, όπως προείπαμε, η Ντόρα και ο πατέρας της είχαν επισκεφθεί τους Κ. σε ένα θερινό θέρετρο κοντά στις Άλπεις. Η Ντόρα θα έμενε εκεί αρκετές εβδομάδες και ο πατέρας θα έφευγε μετά από λίγες μέρες. Τελικά η Ντόρα έφυγε με τον πατέρα και ο λόγος ήταν ο εξής: ο κύριος Κ. σε έναν περίπατο μετά από βαρκάδα στην λίμνη τόλμησε να της προτείνει ερωτικές σχέσεις , εκείνη προσβεβλημένη τον χαστούκισε και γύρισε στο σπίτι. Τότε φυσικά δεν είχε αποκαλύψει σε κανέναν τι έγινε στην λίμνη, παρά μερικές μέρες μετά το μετέφερε στην μητέρα της με σκοπό να το πει εκείνη στον πατέρα.

Το συμβάν αυτό είναι το πρώτο που αναφέρει στην θεραπεία αλλά ωστόσο όπως θα δούμε παρακάτω δεν είναι το πρώτο χρονικά με το κο.Κ. Το συγκεκριμένο τραύμα το οποίο είναι γνωστό (συνειδητό) στο άτομο δεν επαρκεί από μόνο του για να εξηγήσουμε ιστορικά την υστερία και να προσδιορίσουμε την ιδιομορφία των συμπτωμάτων και αυτό γιατί τα συμπτώματα στην Ντόρα προϋπήρχαν του γεγονότος' φαίνεται λοιπόν τα φαινόμενα αυτά ανήκουν στην παιδική ηλικία της ασθενούς.

Συμβάν στο μαγαζί

Και πράγματι σε επόμενη συνάντηση η ίδια η ασθενής ανέφερε ένα άλλο συμβάν που είχε λάβει χώρα όταν η ασθενής ήταν πιο μικρή, στα 13-14 χρόνια το οποίο είναι πιο κατάλληλο να επιδράσει σαν σεξουαλικό τραύμα. Ειδικότερα, τότε βρισκόταν στην πόλη Β. και ο κος.Κ την είχε προσκαλέσει στο μαγαζί του, που βρισκόταν σε κεντρικό σημείο στην πλατεία της πόλης, να παρακολουθήσουν μια τελετή που θα γινόταν στην πλατεία. Έπεισε την γυναίκα του να μείνει σπίτι και ήταν οι δύο τους με την Ντόρα στο μαγαζί και αφού έκλεισε τα ρολά του μαγαζιού έσφιξε ξαφνικά το κορίτσι επάνω του και το φίλησε στο στόμα. Το περιστατικό αυτό ήταν μάλλον κατάλληλο για να προκαλέσει σε ένα άμαθο δεκατετράχρονο κορίτσι έντονη σεξουαλική διέγερση. Η Ντόρα όμως ένιωσε εκείνη τη στιγμή έντονη αποστροφή και ξεφεύγοντάς του έτρεξε προς την έξοδο. Το παραπάνω συμβάν ουδέποτε επίσης ανέφερε σε κανέναν και οι σχέσεις ανάμεσα στις δύο οικογένειες συνεχίστηκαν κανονικά η Ντόρα όμως απέφυγε συστηματικά τον κο.Κ.

Η συμπεριφορά της Ντόρας(φυγή, αποσιώπηση του γεγονότος και αποφυγή) σχετικά με το συγκεκριμένο συμβάν είναι απόλυτα υστερική . Ο Freud αναφέρει χαρακτηριστικά ότι κάθε άτομο στο οποίο μια αφορμή σεξουαλικού ερεθισμού προκαλεί κυρίως ή αποκλειστικά αρνητικά συναισθήματα είναι της τάξεως του υστερικού, ασχέτως αν αυτό το άτομο έχει τη δυνατότητα να παράγει ή όχι σωματικά συμπτώματα.(Το ονομάζει *μηχανισμό συναισθηματικής αποστροφής*.)

Στην περίπτωση της Ντόρας ωστόσο συνέβη και μια *μετατόπιση* του συναισθήματος. Ειδικότερα, η ασθενής αναφέρει ότι ένιωσε αηδία και εκ των υστέρων δεν έτρωγε καλά και ένιωθε μια αντιπάθεια για τα φαγητά, επίσης ανέφερε ότι ένιωθε συχνά στο επάνω μέρος του κορμιού της την πίεση εκείνου του αγκαλιάσματος. Πιθανόν λοιπόν, η Ντόρα αντί να ένιωσε τον σεξουαλικό ερεθισμό, που θα ένιωθε κάθε κορίτσι υπό άλλες συνθήκες, να ένιωσε μια κακοδιαθεσία που εντοπίζεται στο τμήμα του βλεννογόνου στην είσοδο του πεπτικού συστήματος, δηλαδή αηδία. Επιπρόσθετα η Ντόρα σε εκείνο το αγκάλιασμα δεν ένιωσε μόνο το φιλή στα χείλη αλλά και την πίεση του ερεθισμένου πέους στο σώμα της. Αυτή την ανήθικη αίσθηση η κοπέλα την αφάνισε από την μνήμη της, την *απόθησε* και την *αντικατέστησε* με την αθώα αίσθηση της πίεσης στον θώρακα, η οποία αντλεί την υπερβολική έντασή της από την απωθημένη πηγή. Πρόκειται δηλαδή για μια *μετατόπιση* από το κάτω μέρος του σώματος στο επάνω.

Μετά από αυτό το πρώτο χρονικά συμβάν η Ντόρα ανέπτυξε και μια φοβία ως προς τους άντρες. Ειδικότερα , δεν θέλει να περνάει δίπλα από κανέναν άντρα και αποφεύγει έντονα κάθε άντρα που εκφράζει κάποια τρυφερότητα. Εντυπωσιακό εδώ είναι το γεγονός ότι τα τρία συμπτώματα (η αηδία, η αίσθηση της πίεσης στον θώρακα και ο φόβος για τους άντρες) ανάγονται σε ένα βίωμα , και ότι η διαδικασία του σχηματισμού του συμπτώματος γίνεται κατανοητή μόνο αφού συσχετιστούν οι τρεις ενδείξεις. Η αηδία είναι το σύμπτωμα απόθησης από την ερωτογενή ζώνη των χειλιών. Η πίεση του ερεθισμένου πέους προκάλεσε πιθανόν την ανάλογη αντίδραση στο αντίστοιχο γυναικείο όργανο, την κλειτορίδα, και ο ερεθισμός αυτής της δεύτερης ερωτογενούς ζώνης εντοπίστηκε στον

θώρακα σαν αίσθηση πίεσης μέσω της μετατόπισης όπως είδαμε και νωρίτερα. Η αποφυγή αντρών σε πιθανή σεξουαλική διέγερση ακολουθεί μάλλον τον σχηματισμό μιας φοβίας με σκοπό να προστατέψει από τυχόν αναζωπύρωση του απωθημένου βιώματος.

Σχέση πατέρα με την κα.Κ

Ένα θέμα που απασχολούσε πολύ έντονα την Ντόρα ήταν η σχέση του πατέρα της με την κα.Κ καθώς ήταν πεπεισμένη ότι οι δυο τους είχαν αναπτύξει μια ερωτική σχέση και όχι μόνο φιλική όπως εκείνοι ισχυρίζονταν. Θεωρούσε πολύ σωστό που δεν μπορούσε να συγχωρήσει τον πατέρα για την συνέχιση της σχέσης αφενός με τον κο.Κ και την Ντόρα ,αλλά και του ίδιου με την κα.Κ. Όταν ήταν εξοργισμένη σκεφτόταν πως την «πετάξανε» στον κύριο Κ. σαν ανταμοιβή για την ανοχή του στη σχέση με την γυναίκα του. Πίσω από την τρυφερότητα για τον πατέρα διαφαινόταν η οργή για την κατάχρηση που της είχε κάνει.

Σχετικά με το θέμα της σχέσης του πατέρα με την κα.Κ. η Ντόρα ήταν κάθετη και κατηγορηματική και εξαπέλυε έντονες μομφές με το ίδιο επαναλαμβανόμενο περιεχόμενο. Σύμφωνα με τον Freud ο τρόπος να αμύνεται κάποιος ενάντια σε αυτοκατηγορίες , κατηγορώντας για τα ίδια πράγματα άλλα άτομα, χαρακτηρίζεται αναμφισβήτητα από έναν αυτοματισμό της σκέψης. Ο ενήλικος στην προσπάθειά του να ανταποδώσει τη μομφή θα ψάξει να βρει ένα πραγματικό ασθενές σημείο του αντιπάλου και δεν θα ρίξει το βάρος του στην επανάληψη του περιεχομένου της μομφής. Οι κατηγορίες την Ντόρας προς τον πατέρα ήταν «μεταμφιεσμένες» κατηγορίες προς τον εαυτό της : είχε δίκιο να πιστεύει ότι ο πατέρας της δεν ενδιαφερόταν να καταλάβει την πραγματική συμπεριφορά του κου Κ. για να μην διαταραχθεί η σχέση με την κα.Κ. Το ίδιο όμως έκανε και η Ντόρα, είχε γίνει συνυπεύθυνη για την σχέση και είχε αγνοήσει όλες τις ενδείξεις που αποκάλυπταν την φύση της σχέσης με τον κο.Κ. Όλα ξεκαθάρισαν μετά το περιστατικό στην λίμνη και άρχισαν οι απαιτήσεις προς τον πατέρα. Τα προηγούμενα χρόνια η Ντόρα είχε προωθήσει με κάθε –έμμεσο- τρόπο τη σχέση του πατέρα με την κα.Κ.

Αρρώστιες και η χρησιμότητά τους

Μια άλλη μομφή που εξαπέλυε η Ντόρα στον πατέρα είναι ότι χρησιμοποιεί τις διάφορες αρρώστιες του με σκοπό να επιστρέφει συχνά στην πόλη Β. και να συναντιέται ανεμπόδιστα με την κα.Κ. καθώς ο κύριος Κ. όπως και η μητέρα της Ντόρα διέμεναν πλέον στην Βιέννη. Και αυτή η μομφή ενάντια στον πατέρα ότι κανόνιζε τα πράγματα έτσι που να βολεύουν την ερωτική του κατάσταση, στεφόταν και ενάντια στην ίδια.

Η Ντόρα είχε καταλάβει από νωρίς την χρησιμότητα των ασθενειών παρακολουθώντας την κα.Κ. ή οποία αρρώστιανε ξαφνικά όταν ο κος Κ. επέστρεφε από κάποιο ταξίδι και γινόταν καλά όταν έλειπε. Μια παρόμοια αντίδραση αλλά εκ του αντιθέτου ανέπτυξε και η Ντόρα. Πιο αναλυτικά, η Ντόρα εμφάνιζε πολλές κρίσεις βήχα και αφωνίας που διαρκούσαν από 3-6 εβδομάδες όσο διαρκούσαν και οι απουσίες του κου Κ. Στην ουσία δηλαδή η Ντόρα έδειχνε με την αρρώστια της την αγάπη της για τον κο.Κ., ενώ η γυναίκα του έδειχνε με τον ίδιο τρόπο την αντιπάθειά της προς αυτόν. Όταν ο αγαπημένος της έλειπε δεν μιλούσε, δεν

άξιζε πια να μιλά αφού δεν μπορούσε να μιλήσει με εκείνον. Αντ'αυτού το γράψιμο γινόταν σημαντικό σαν το μοναδικό μέσο να επικοινωνήσει μαζί του.(Αντάλλαζαν γράμματα, κάρτες και τις περισσότερες φορές η Ντόρα ήταν η μόνη με την οποία αλληλογραφούσε ο κος.Κ όταν έλλειπε). Είναι γενικά διαπιστωμένο ότι σε άτομα με υστερική ψυχογενή αφωνία το γράψιμο αντικαθιστά τον προφορικό λόγο. Οι ασθενείς αυτοί γράφουν πιο ρευστά, ταχύτερα και καλύτερα από πριν. Αρχικά τα δυο αυτά συμπτώματα εμφανίζονταν μαζί αλλά αργότερα προέκυψε η ανάγκη να αλλοιώσει αυτή τη σύμπτωση των κρίσεων με την απουσία του κρυφαγαπόμενου κου Κ. για να μην προδοθεί το μυστικό της.

Σύμπτωμα και επανάληψη

Σε αυτό το σημείο αξίζει να σταθούμε λίγο και να μιλήσουμε για την χρησιμότητα της επανάληψης που παρατηρείται σε ένα υστερικό σύμπτωμα.

Το κάθε υστερικό σύμπτωμα χρειάζεται τη συμβολή και των δύο πλευρών –ψυχή και σώμα. Δεν μπορεί να δημιουργηθεί χωρίς κάποια **σωματική συγκαταβατικότητα** την οποία ευνοεί μια νοσηρή διαδικασία μέσα ή πάνω σε κάποιο όργανο του σώματος. **Το σύμπτωμα δεν επαναλαμβάνεται αν δεν υπάρχει κάποια ψυχική σημασία και κάποιο νόημα.** Αυτό το νόημα δεν είναι συστατικό του συμπτώματος, είναι δανεικό, κολλάει επάνω του και μπορεί επίσης σε κάθε περίπτωση να είναι διαφορετικό ανάλογα πάντα με τη φύση των καταπιεσμένων σκέψεων που αγωνίζονται να εκφραστούν. Με άλλα λόγια το σύμπτωμα του υστερικού μας «μιλάει» και συμβολίζει ή αναπαριστά τις συνθήκες του γεγονότος που αποτέλεσαν το τραύμα.

Κίνητρα για ασθένεια

Η Ντόρα συνεχίζει και στο παρόν (διάρκεια θεραπείας) να χρησιμοποιεί την ασθένειά της με στόχο να καταφέρει να χωρίσει τον πατέρα από την κα.Κ. Αφού με συζητήσεις και παρακλήσεις δεν κατάφερε τίποτα ήλπιζε να τα καταφέρει τρομάζοντάς τον (αποχαιρετιστήριο γράμμα) ή προκαλώντας τον οίκτο του (λιποθυμία). Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονιστεί ο ρόλος που διαδραματίζουν τα κίνητρα στην υστερία. Τα κίνητρα για την ασθένεια θα πρέπει εννοιολογικά να διαχωριστούν από τις δυνατότητες για ασθένεια, από το υλικό δηλαδή που συνθέτει τα συμπτώματα. Τα κίνητρα δεν συμμετέχουν στην δημιουργία των συμπτωμάτων. Το κίνητρο για να αρρωστήσει κανείς είναι σίγουρα η προοπτική κάποιου κέρδους. Υπάρχει ο διαχωρισμός πρωταρχικού και δευτερεύοντος κέρδους από την αρρώστια. Το πρωταρχικό ή εξωτερικό κέρδος της αρρώστιας είναι συνήθως προφανές -π.χ. αποφυγή μιας δυσάρεστης κατάστασης – ενώ το δευτερεύον ή ψυχικό κέρδος είναι αυτό που προκύπτει συνήθως από την αρρώστια ‘ η αρρώστια απαλλάσσει το άτομο από ψυχική προσπάθεια επίλυσης μιας ψυχικής σύγκρουσης (φυγή στην αρρώστια). Αρχικά για την ψυχική ζωή το σύμπτωμα είναι στην αρχή ανεπιθύμητο και γ'αυτό εξαφανίζεται εύκολα από μόνο του κάτω από την επίδραση του χρόνου.

Αργότερα, αποκτά έμμεση χρησιμότητα για την ψυχική οικονομία καθώς κάποιο ψυχικό ρεύμα βολεύεται εκμεταλλευόμενο το σύμπτωμα και ριζώνει στην ψυχική ζωή.

Ο βήχας και η δύσπνοια της Ντόρας

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να προσθέσουμε ότι σχεδόν ποτέ δεν είναι αρκετή μια και μόνη ασυνείδητη σκέψη ή φαντασίωση για δημιουργήσει ένα σύμπτωμα. Το σύμπτωμα σημαίνει εκδήλωση, πραγματοποίηση μιας φαντασίωσης με σεξουαλικό περιεχόμενο, δηλαδή με άλλα λόγια μια σεξουαλική κατάσταση. Ένα σύμπτωμα έχει περισσότερες από μια σημασίες, και χρησιμοποιείται για να εκφραστούν ταυτόχρονα πολλοί ασυνείδητοι συλλογισμοί.

Καθώς στην διάρκεια των συνεδριών οι κατηγορίες προς τον πατέρα επαναλαμβάνονταν συστηματικά και ο βήχας συνεχιζόταν προέκυψε η σκέψη ότι το σύμπτωμα αυτό θα μπορούσε να έχει σχέση με τον πατέρα. Η Ντόρα ήξερε πολύ καλά (αλλά δεν θυμόταν από πού) ότι υπάρχουν διάφοροι τρόποι σεξουαλικής ικανοποίησης. Ήταν ολοφάνερο ότι με τον βήχα που προερχόταν συνήθως από ερεθισμό στον λαιμό φανταζόταν μια κατάσταση σεξουαλικής ικανοποίησης δια του στόματος ανάμεσα στα δύο άτομα που η ερωτική τους σχέση την απασχολούσε ασταμάτητα. Μετά την παραπάνω ερμηνεία την οποία ο Freud έκανε γνωστή στη Ντόρα ο βήχας σταμάτησε.

Ένα άλλο, παρόμοιο σύμπτωμα το οποίο σταμάτησε μαζί με τον βήχα ήταν και η δύσπνοια που εμφάνιζε η Ντόρα, η οποία στην αρχή είχε αποδοθεί σε καθαρά οργανικά αίτια (κόπωση) καθώς πρωτο-εμφανίστηκε κατά την διάρκεια μιας εκδρομής, μετά από μια κοπιαστική ανάβαση στο βουνό. Στην ανάλυση όμως η Ντόρα ανέφερε ότι κάποιο βράδυ είχε ακούσει κατά λάθος τους γονείς της κατά την διάρκεια μιας σεξουαλικής επαφής και θυμόταν ακόμα το λαχάνιασμα και την βαριά ανάσα του πατέρα που ακουγόταν. Η δύσπνοια που εμφάνιζε η Ντόρα δεν ήταν παρά ένα υποκατάστατο του λαχανιάσματος κατά την συνουσία το οποίο είχε για αφετηρία τον πατέρα.

Αναφορά στα σεξουαλικά θέματα

Πριν αρχίσει κανείς τη θεραπεία της υστερίας θα πρέπει να είναι προετοιμασμένος ότι είναι αναπόφευκτο να θιγούν σεξουαλικά θέματα. Αν ο γιατρός είναι προσεκτικός μεταφέρει απλώς στην συνείδηση αυτά που οι ασθενείς ήδη γνωρίζουν ασυνείδητα. Η επίδραση της θεραπείας βασίζεται στην επίγνωση ότι οι συναισθηματικές επιρροές μιας ασυνείδητης σκέψης είναι ισχυρότερες και πιο βλαβερές επειδή δεν είναι αναχαιτίσιμες. Δεν υπάρχει κίνδυνος διαφθοράς του ατόμου με τις αναφορές σε σεξουαλικά θέματα, καθώς όπου δεν υπάρχει στο ασυνείδητο γνώση των σεξουαλικών διαδικασιών δεν μπορεί να δημιουργηθεί υστερικό σύμπτωμα. Ο καλύτερος τρόπος να συζητά κανείς για αυτά τα θέματα είναι ο στεγνός και άμεσος που είναι ο πλέον ξένος προς την λαγνεία.

Ενισχυμένη κυρίαρχη σκέψη

Η Ντόρα παρήγαγε μια έντονη και επαναλαμβανόμενη ενασχόληση με τον πατέρα και την σχέση του με την κα.Κ. σε σημείο που όπως ανέφερε χαρακτηριστικά έλεγε «Δεν μπορώ να σκεφτώ τίποτα άλλο».

Η σκέψη αυτή παρ'όλο που το περιεχόμενό της είναι φαινομενικά άψογο αποδεικνύεται τελικά αρρωστημένη λόγω της αδυναμίας της να μην μπορεί να αποσυντεθεί και να διαλυθεί σε πείσμα όλων των συνειδητών και ελεύθερων προσπαθειών του ατόμου.

Αυτή η πανίσχυρη σκέψη οφείλει την ενίσχυσή της στο ασυνείδητο. Είναι άτρωτη σε κάθε εγκεφαλική αντιμετώπιση είτε επειδή ή ίδια η ρίζα της φτάνει μέχρι το ασυνείδητο είτε επειδή πίσω της κρύβεται μια άλλη αντίθετη ασυνείδητη σκέψη. Τα αντίθετα πάντα συνδέονται μεταξύ τους στενά και είναι έτσι ζευγαρωμένα ώστε η μια σκέψη να είναι υπερβολικά συνειδητή και η άλλη η αντίθετή της απωθημένη και ασυνείδητη. Η διαδικασία αυτής της απώθησης ονομάζεται *αντιδραστική ενίσχυση* και η σκέψη που επικρατεί στην συνείδηση και εμφανίζεται άτρωτη ονομάζεται *αντιδραστική σκέψη*. Ο μόνος τρόπος να για να αφαιρέσουμε από την πανίσχυρη σκέψη την ενίσχυση είναι να γίνει συνειδητή η απωθημένη σκέψη.

Στην περίπτωση της Ντόρας παρατηρούμε το εξής: η Ντόρα αισθανόταν και λειτουργούσε περισσότερο σαν ζηλότυπη γυναίκα , όπως θα υποθέταμε θα έπρεπε να λειτουργήσει η μητέρα της. Με την συμπεριφορά της γενικότερα φαίνεται ότι είχε πάρει τη θέση της μητέρας . Αν ισχύει ο συλλογισμός ότι ο βήχας της κοπέλας οφείλεται σε μια σεξουαλική φαντασίωση τότε στην φαντασίωση αυτή η Ντόρα κατείχε την θέση της κα.Κ. Ταυτιζόταν δηλαδή και με τις δύο γυναίκες που είχε αγαπήσει ο πατέρας και ήταν ερωτευμένη μαζί του. Η εμφάνιση της κα.Κ. στη ζωή του πατέρα δεν εκδίωξε την μητέρα αλλά την Ντόρα από πολλές θέσεις που κατείχε. Παράλληλα, εξακολουθούσε να είναι και ερωτευμένη με τον κο.Κ μέχρι το περιστατικό στην λίμνη, όπου από εκεί και μετά ένιωσε έντονη άρνηση για τον εαυτό της. Γι'αυτό και το κορίτσι ανέσυρε ξανά τον παλιό της έρωτα με τον πατέρα , ώστε να μην είναι αναγκασμένη να αντιμετωπίσει τον εφηβικό της έρωτα συνειδητά. Πίσω από την κυρίαρχη σκέψη που αναφερόταν στη σχέση του πατέρα με την κα.Κ. κρυβόταν το αίσθημα της ζήλειας για την γυναίκα αυτή- ένα συναίσθημα που μπορούσε να το προκαλέσει μόνο η κλίση προς το ίδιο φύλο. Στους νευρωτικούς αναμένεται ότι η ιδιοσυγκρασία τους περιέχει μια ισχυρότερη προδιάθεση προς την ομοφυλοφιλία. Σε όλα τα υστερικά κορίτσια που καταπιάνονται υπερβολικά με την λίμπιντο προς τον άντρα , θα βρούμε κατά κανόνα μια ενισχυμένη και εν μέρει συνειδητοποιημένη κλίση προς την γυναίκα.

1^ο ΟΝΕΙΡΟ

Το όνειρο αυτό το έφερε η Ντόρα ακριβώς στο σημείο που θα διαφωτίζανε ένα σκοτεινό σημείο την παιδική ζωή της , ανακοινώνοντας ότι είναι ένα όνειρο το οποίο το ξαναείδε τις τελευταίες νύχτες, που το είχε ονειρευτεί κατ'επανάληψη παλιότερα με το ίδιο ακριβώς περιεχόμενο.

Το όνειρο όπως το μετέδωσε η Ντόρα : « Ένα σπíti καίγεται, ο μπαμπάς όρθιος πάνω από το κρεβάτι μου με ζυπνάει. Ντύνομαι γρήγορα. Η μαμά θέλει να σώσει την κοσμηματοθήκη της, ο μπαμπάς όμως λέει : Δεν θέλω να καώ εγώ και τα δυο παιδιά μου εξαιτίας της κοσμηματοθήκης σου. Κατεβαίνουμε βιαστικά και μόλις βρίσκομαι έξω , ζυπνάω.»

Το όνειρο αυτό το είδε πρώτη φορά στην πόλη Λ. που έγινε το συμβάν στην λίμνη και το ονειρεύτηκε τρεις νύχτες συνεχόμενα. Από τα συμφραζόμενα (συνειρμοί που έκανε μετά την αφήγηση του ονείρου) της Ντόρας προκύπτουν τα εξής: αρχικά όταν έφτασαν με τον πατέρα της στο σπιτάκι στην πόλη Λ. μαινόταν μια καταιγίδα και ο πατέρας ανέφερε ότι φοβόταν τον κίνδυνο πυρκαγιάς καθώς ήταν ξύλινο και χωρίς αλεξικέραυνο . Η μαμά της Ντόρας κάποτε είχε μαλώσει με τον πατέρα της για ένα κόσμημα που της είχε κάνει εκείνος δώρο . Επιπροσθέτως, ο κος.Κ. είχε κάνει δώρο στην Ντόρα μια ακριβή κοσμηματοθήκη λίγες μέρες πριν (στην Γερμανική γλώσσα η λέξη Schmuckkasten = κοσμηματοθήκη , αποτελεί μια δημοφιλή έκφραση για το γυναικείο γεννητικό όργανο). Το ίδιο απόγευμα μετά το συμβάν στην λίμνη η Ντόρα είχε ξαπλώσει όπως συνήθως στον καναπέ του υπνοδωματίου για να κοιμηθεί λίγο. Ξύπνησε ξαφνικά και είδε τον κο.Κ. όρθιο μπροστά της. Ανήσυχη ακόμα από το περιστατικό στην λίμνη η Ντόρα ζήτησε κλειδί από την κα.Κ για να κλειδώνει όταν θέλε να κοιμηθεί και να αλλάξει, όμως την επόμενη μέρα το κλειδί είχε εξαφανιστεί (η Ντόρα ήταν πεπεισμένη ότι ο κος.Κ. είχε κρύψει το κλειδί) και αναγκαζόταν να ντύνεται γρήγορα για να μην μπει εκείνος στο δωμάτιο όσο άλλαζε.

Η ερμηνεία που έδωσε ο Freud στο συγκεκριμένο όνειρο είναι η εξής: Η Ντόρα ήξερε ότι ο κος.Κ. μπορεί να μπει στο δωμάτιο ανά πάσα στιγμή από τη στιγμή που δεν μπορούσε να κλειδώσει και σκέφτηκε ότι ο άντρας αυτός με πολιορκεί, θέλει να μπει στο δωμάτιό μου, η «κοσμηματοθήκη» μου κινδυνεύει και αν συμβεί κάποιο κακό , θα φταίει για αυτό ο πατέρας. Γι'αυτό και χρησιμοποίησε στο όνειρο μια κατάσταση που εκφράζει το αντίθετο, έναν κίνδυνο από το οποίο την σώζει ο πατέρας. Σε αυτή την περιοχή του ονείρου είναι όλα ανεστραμμένα, το μυστικό όμως βρίσκεται στην μαμά. Η μαμά είναι η πρώην αντίζηλος για την εύνοια του πατέρα. Κατά τον καυγά με το κόσμημα επιθύμησε η Ντόρα να πάρει το βραχιόλι που η μαμά είχε αποκρούσει. Αν αντικαταστήσουμε το «παίρνω» με το «δίνω» και το «αποκρούω» με το «αρνούμαι» τότε αυτό σημαίνει ότι η Ντόρα ήταν διατεθειμένη να δώσει στον πατέρα αυτό το οποίο του στερούσε η μαμά , και αυτό το οποίο επρόκειτο είχε σχέση με τα κοσμήματα. Σε αυτό το σημείο, κάνει έναν συσχετισμό με την κοσμηματοθήκη που χάρισε ο κος.Κ. στην Ντόρα όπου ξεκινά μια σειρά παράλληλων σκέψεων όπου στη θέση του πατέρα της όρθιου πάνω από το κρεβάτι παίρνει ο κος.Κ. Σε αυτή τη σειρά σκέψεων θα πρέπει η μητέρα της Ντόρας να αντικατασταθεί με την κα.Κ. Είναι λοιπόν , η Ντόρα διατεθειμένη να χαρίσει στον κο.Κ. αυτό που του αρνείται η γυναίκα του. Αυτή όμως είναι μια σκέψη που πρέπει να απωθηθεί με πολύ κόπο και κάνει απαραίτητη την μετατροπή όλων των στοιχείων στο αντίθετό τους. Το όνειρο δηλαδή επιβεβαιώνει ότι η Ντόρα ζυπνά πάλι την παλιά αγάπη για τον μπαμπά για να προστατευθεί από τον έρωτά της για τον κο.Κ.(ο οποίος στο όνειρο υποκαθίσταται από την φωτιά).

Στην επόμενη συνεδρία που ακολούθησε αυτή της ερμηνείας του ονείρου η Ντόρα έκανε άλλες δύο αποκαλύψεις , στην πρώτη ανέφερε ότι όταν ήταν 7-8 χρονών της είχε συμβεί κάποιες νύχτες να ουρήσει στον ύπνο της . Αυτό πυροδότησε στην σκέψη του Freud την

άποψη ότι στους νευρωτικούς μια παρόμοια περίπτωση ενούρησης έχει πιθανότερη αιτία τον *αυνανισμό*. Η Ντόρα σαφώς αρνούταν οποιαδήποτε ανάμνηση σχετικά με αυνανισμό, ωστόσο η άποψη αυτή έγινε βεβαιότητα στον Freud μέσω μιας *συμπτωματικής πράξης* που έκανε η Ντόρα στην επόμενη συνεδρία: Όσο ήταν ξαπλωμένη έπαιζε με ένα τσαντάκι που κρατούσε χώνοντας μέσα το ένα της δάχτυλό και ξανακλείνοντάς το και πάλι από την αρχή. Συμπτωματική πράξη χαρακτηρίζεται η πράξη εκείνη που ο άνθρωπος κάνει αυτόματα, ασυνείδητα, χωρίς να προσέχει και στις οποίες ο ίδιος δεν δίνει ιδιαίτερη σημασία. Η προσεκτική ωστόσο παρακολούθηση θα δείξει ότι οι πράξεις αυτές, για τις οποίες η συνείδηση δεν ξέρει ή δεν θέλει να ξέρει τίποτα, εκφράζουν ασυνείδητες σκέψεις και παρορμήσεις. Σε αυτό το πλαίσιο, του παιδικού αυνανισμού, εντάσσει ο Freud και την άρνηση της Ντόρας να την εξετάσει γιατρός, γιατί στην σκέψη της θα μπορούσε ο ειδικός να ανακαλύψει το μυστικό της φέρνοντάς την αντιμέτωπη με την απαγορευμένη πράξη. Επιπροσθέτως, η Ντόρα ανέφερε ότι η ενούρηση της κράτησε μέχρι λίγο πριν την εμφάνιση του άσθματος, γεγονός που συνάδει με τον κανόνα των υστερικών συμπτωμάτων, ότι δηλαδή δεν εμφανίζονται όσο τα παιδιά αυνανίζονται αλλά κατά την περίοδο της εγκράτειας, οπότε αποτελούν έκφραση ενός υποκατάστατου της αυτοϊκανοποίησης, την οποία το παιδί συνεχίζει ασυνείδητα να αναζητά, όσον καιρό δεν αντικαθίσταται από κάποια άλλη φυσιολογική ικανοποίηση. Ένα άλλο γεγονός που ανέφερε η ίδια η Ντόρα στη συνάντησή τους το οποίο είχε διπλή νοηματοδότηση, ήταν ότι παρουσίασε λευκόρροια, καταρροή λευκού υγρού από τα γεννητικά όργανα. Η διπλή σημασία που έγκειται στο γεγονός αυτό έχει να κάνει αφενός με το γεγονός ότι αποτελεί σύμπτωμα της υστερίας που έχει να κάνει με την “απαγορευμένη” πράξη του αυνανισμού, αλλά αφετέρου υποδηλώνει και την ταύτιση της Ντόρας με την μητέρα της η οποία στο παρελθόν είχε προσβληθεί από βλεννόρροια και είχε τότε λανθασμένα υποθέσει ότι την είχε κολλήσει ο πατέρας λόγω της προϊστορίας του με την σύφιλη.

Ένα επιπλέον στοιχείο του πρώτου ονείρου το οποίο αναφέρθηκε αργότερα ήταν ότι η Ντόρα κάθε φορά που ξυπνούσε της μύριζε καπνός. Ο καπνός ταίριαζε βέβαια στην φωτιά αλλά είχε και μια επιπλέον σχέση και με τον ίδιο τον Freud (κάπνιζε πολύ και συνήθιζε να λέει σε πολλές περιπτώσεις την φράση «Δεν υπάρχει καπνός χωρίς φωτιά»). Η ίδια η Ντόρα όμως αντιτάχθηκε σε αυτή την άποψη ισχυριζόμενη ότι και ο πατέρας της αλλά και ο κος.Κ. ήταν μανιώδεις καπνιστές και πίστευε ότι η μυρωδιά δεν εμφανίστηκε στο τελευταίο όνειρο αλλά στα τρία προηγούμενα που είδε στην πόλη Λ. Ερμηνεύοντας το νέο στοιχείο που προστέθηκε ο Freud πιστεύει ότι ο καπνός εμφανίστηκε σαν συμπλήρωμα για να ξεπεραστεί μια ξεχασμένη απόθεση. Το πιθανότερο είναι ότι ανήκε στη πιο σκοτεινή και βαθιά απωθημένη σκέψη του ονείρου να ενδώσει στον άντρα. Δεν μπορούσε να σημαίνει τίποτα άλλο από την λαχτάρα να δεχθεί το φιλί που στον καπνιστή έχει αναγκαστικά τη γεύση του καπνού.

Συμπερασματικά λοιπόν, ο στόχος του συγκεκριμένου ονείρου που μπορεί να διατυπωθεί συνειδητά είναι ο εξής: Να φύγω από αυτό το σπίτι όπου από όσα έχω δει κινδυνεύει η παρθενιά μου. Θα φύγω με τον μπαμπά και τα πρωινά θα φροντίσω να μην με αιφνιδιάσουν στο ντύσιμο. Πίσω τους βέβαια μαντεύουμε την ύπαρξη κάποιου άλλου σκοτεινού συλλογισμού, οποίος αντιστοιχεί στο αντίστροφο ρεύμα και γι' αυτό έχει καταπιεστεί. Το

όνειρο δηλαδή στην συγκεκριμένη περίπτωση δεν παρουσιάζεται σαν ένας φτασμένος στόχος αλλά σαν μια επιθυμία, και πιο ειδικά μια επιθυμία από την παιδική ζωή. Η πρόθεση να φύγει από το σπίτι δεν αρκεί από μόνη της για να δημιουργήσει ένα όνειρο, γίνεται ικανή όμως εφόσον συμπληρωθεί με κάποια άλλη πρόθεση που στηρίζεται σε παιδικές επιθυμίες. Η επιθυμία να αντικαταστήσει τον κο.Κ. με τον πατέρα είναι η κινητήρια δύναμη για την δημιουργία του ονείρου. Ωστόσο, η επιθυμία αυτή ανακαλεί την μνήμη όχι μόνο κάποιο υλικό της παιδικής ηλικίας αλλά και υλικό που διατηρεί τις πιο στενές σχέσεις με την καταπίεση αυτού του πειρασμού. Μια τέτοια προϊστορία μπορεί ανάλογα με το σύνολο των συστατικών της προϋποθέσεων να αιτιολογήσει δύο είδη συμπεριφοράς απέναντι στις απαιτήσεις του έρωτα σε ώριμη ηλικία : είτε ένα πλήρες και χωρίς αντίσταση σε βαθμό διαστροφής δόσιμο στη σεξουαλικότητα είτε αντιδραστικά την άρνηση της σεξουαλικότητας με κατάληξη στη νευρώση (όπως συνέβη στην Ντόρα).

2^ο ΟΝΕΙΡΟ

Λίγες εβδομάδες μετά το πρώτο όνειρο η Ντόρα είδε το δεύτερο μετά την ερμηνεία του οποίου και διακόπηκε η θεραπεία. Αυτό το δεύτερο όνειρο ήταν πιο δυσνόητο και πολύπλοκο από το πρώτο ωστόσο επέφερε την επιβεβαίωση για την ψυχική κατάσταση της ασθενούς και έδωσε την δυνατότητα για την ερμηνεία ενός άλλου συμπτώματος της Ντόρας (πυρετός και κρίση σκωληκοειδίτιδας) .

Το όνειρο όπως το αφηγήθηκε η Ντόρα (περιλαμβάνονται και οι προσθήκες που έκανε εκ των υστέρων) : *Περπατώ σε μια πόλη που δεν γνωρίζω, βλέπω δρόμους και πλατείες που μου είναι άγνωστες. (* Προσθήκη εκ των υστέρων: Σε μια πλατεία βλέπω ένα μνημείο.)* Κατόπιν φτάνω σε ένα σπίτι όπου μένω, πηγαίνω στο δωμάτιό μου και βρίσκω εκεί ένα γράμμα της μαμάς μου. Μου γράφει : *Επειδή λείπω από το σπίτι χωρίς να το γνωρίζουν οι δικοί μου , δεν θέλησε να μου γράψει ότι ο μπαμπάς αρρώστησε. Τώρα πέθανε και αν θέλεις;-μπορείς να έρθεις. Μετά πηγαίνω στον σταθμό και ρωτώ κάπου 100 φορές : Που είναι ο σταθμός; Διαρκώς παίρνω την απάντηση : Πέντε λεπτά. Κατόπιν βλέπω μπροστά μου ένα πυκνό δάσος και μπαίνω μέσα. Ρωτώ έναν άντρα , που συναντώ εκεί και εκείνος μου λέει : Δύο ώρες. Προσφέρεται να με συνοδέψει , εγώ όμως αρνούμαι και προχωρώ μόνη μου. Βλέπω μπροστά μου τον σταθμό αλλά δεν μπορώ να τον φτάσω. Με κυριεύει το συνηθισμένο συναίσθημα φόβου που έχουμε στα όνειρα όταν δεν μπορούμε να προχωρήσουμε. Κατόπιν βρίσκομαι στο σπίτι, στο μεταξύ όμως θα πρέπει να ταξίδεψα , μόνο που δεν θυμάμαι τίποτα.-Μπαίνω στο θυρωρείο και ρωτώ τον θυρωρό για το διαμέρισμά μας. Η υπηρέτρια μου ανοίγει και απαντά : Η μαμά και οι άλλοι είναι κιόλας στο νεκροταφείο. (*προσθήκη στην επόμενη συνάντηση : Βλέπω πολύ καθαρά τον εαυτό μου να ανεβαίνει τη σκάλα και μετά την απάντησή της υπηρέτριας πηγαίνω καθόλου λυπημένη (ήρεμη), στο δωμάτιό μου και διαβάζω ένα μεγάλο βιβλίο που βρίσκεται στο τραπέζι μου.)*

Το περιδιάβασμα σε μια ξένη πόλη ήταν προσδιορισμένο από τα κατάλοιπα της ημέρας : την προηγούμενη ημέρα είχε δείξει σε κάποιους συγγενείς που φιλοξενούσαν ένα άλμπουμ

που της είχε χαρίσει ένας νεαρός τα Χριστούγεννα, με φωτογραφίες από μια γερμανική πόλη. Το άλμπουμ ήταν μέσα σε ένα κουτί και δεν το έβρισκε αμέσως, γι' αυτό ρώτησε την μαμά της *Που είναι το κουτί;* (στο όνειρο η ερώτηση αυτή εμφανίζεται σαν *Που είναι ο σταθμός;* Ο σταθμός εξυπηρετεί την κυκλοφορία, στα γερμανικά η λέξη *Verkehr* χρησιμοποιείται και για την συνουσία). Ο αποστολέας του άλμπουμ ήταν ένας νεαρός που είχε γνωρίσει στην πόλη Β. , ο οποίος είχε βρει δουλειά στη Γερμανία με σκοπό να ανεξαρτητοποιηθεί γρηγορότερα και να την διεκδικήσει. Μέχρι να γίνει αυτό όμως η Ντόρα θα έπρεπε να περιμένει. Επίσης, ανάμεσα στους συγγενείς από την Δρέσδη, που φιλοξενούσαν, ήταν και ένας ξάδελφος που η Ντόρα έπρεπε να ξεναγήσει στην Βιέννη ο οποίος της θύμιζε ότι όταν είχε επισκεφθεί την Δρέσδη : περιφερόταν στους δρόμους σαν ξένη καθώς δεν ήθελα κανείς να την ξεναγήσει και πήγε μόνη της. Επισκέφτηκε την πινακοθήκη και στάθηκε μπροστά από τους πίνακες που της άρεσαν. Συγκεκριμένα στάθηκε εκστασιασμένη μπροστά στην Σιζτίνα *δύο ώρες* , σε ονειροπόλο θαυμασμό για την Μαντόνα. Η Μαντόνα είναι προφανώς η ίδια η Ντόρα , πρώτον λόγω του νεαρού θαυμαστή της που της έστελνε τις κάρτες και δώρα, και κατόπιν γιατί είχε κερδίσει την αγάπη του Κ. κυρίως με την μητρική στάση που είχε κρατήσει με τα παιδιά του, και επειδή ως κορίτσι είχε ένα παιδί (θα το αναλύσουμε παρακάτω) . Η Μαντόνα άλλωστε είναι πολύ δημοφιλής φαντασίωση στα κορίτσια ως διέξοδος για την πίεση από τις σεξουαλικές ενοχές.

Στο πρώτο μέρος του ονείρου η Ντόρα ταυτίζεται με τον νεαρό άνδρα , περιπλανάται στα ξένα, καταβάλλει προσπάθειες να φτάσει κάπου , άλλοι όμως τον καθυστερούν, χρειάζεται υπομονή και πρέπει να περιμένει.

Στην συνέχεια γίνεται ένας συσχετισμός ανάμεσα στην ερώτηση που *Ρωτά κάπου 100 φορές* με την επιστολή του ονείρου και την επιστολή που ή ίδια είχε αφήσει σαν αποχαιρετιστήριο γράμμα στους γονείς της. Αναλυτικότερα, το προηγούμενο βράδυ είχαν κάνει μια δεξίωση για τους συγγενείς που φιλοξενούσαν , και προς το τέλος της βραδιάς ο πατέρας είχε ζητήσει από την Ντόρα να του φέρει ένα κονιάκ επειδή δεν μπορεί να κοιμηθεί αν δεν πιεί πρώτα ένα κονιάκ. Η Ντόρα ζήτησε από την μητέρα το κλειδί για την κάβα αλλά εκείνη καθώς ήταν απορροφημένη σε μια συζήτηση δεν της απάντησε , μέχρι που η Ντόρα χάνοντας την υπομονή της ξεφώνισε : Σε ρώτησα ήδη εκατό φορές που είναι το κλειδί! Στην πραγματικότητα είχε ρωτήσει μόνο *πέντε* φορές. Στο όνειρο ο αριθμός πέντε αφορά έναν χρονικό προσδιορισμό : *πέντε λεπτά*. Οι αριθμοί στα όνειρα πολλές φορές έχουν αποσπαστεί από τον συσχετισμό τους και έχουν υπεισέλθει σε άλλον. Η ερώτηση *που είναι το κλειδί;* μοιάζει σαν να είναι η αντρική εκδοχή της ερώτησης *που είναι το κουτί ;* και φαίνονται να μοιάζουν με ερωτήσεις για τα γεννητικά όργανα.

Ο συσχετισμός με την επιστολή έρχεται με το παρακάτω γεγονός που η ίδια η Ντόρα μετέδωσε, στην ίδια δεξίωση την ώρα του φαγητού κάποιος συγγενής έκανε την συνηθισμένη πρόποση προς τον οικοδεσπότη ευχόμενος πολλά χρόνια με καλή υγεία. Η Ντόρα εκείνη την στιγμή κοίταξε τον πατέρα της και διέκρινε στο πρόσωπό του μια αμηχανία και μια έκφραση που έδειχνε προσπάθεια να κρύψει διάφορες σκέψεις, τις οποίες η ίδια ήξερε πολύ καλά : ότι ήξερε ότι είναι άρρωστος και ποιος ξέρει πόσο καιρό του ήταν γραφτό να ζήσει; Με αυτό τον συλλογισμό έφτασε ο Freud στο περιεχόμενο της επιστολής.

Ο πατέρας της πέθανε, εκείνη είχε φύγει με δική της θέληση από το σπίτι. Αυτό θύμιζε την επιστολή που είχε γράψει η ίδια στους γονείς της η οποία είχε σκοπό να τρομοκρατήσει τον πατέρα και να αφήσει την κα.Κ. ή τουλάχιστον να τον εκδικηθεί. Το όνειρο λοιπόν, αποτελεί μια εκδικητική φαντασίωση προς το πρόσωπο του πατέρα: η ίδια έφυγε από το σπίτι και η καρδιά του πατέρα ράγισε από πόνο και λαχτάρα για αυτή. Αυτή ήταν η εκδίκησή της καθώς γνώριζε πολύ καλά ότι ο πατέρας της δεν μπορούσε να κοιμηθεί χωρίς εκείνη να του πάει το κονιάκ. Ήξερε πως ο πατέρας δεν κοιμόταν επειδή του έλειπε η αγαπημένη του γυναίκα. Η σεξουαλική ικανοποίηση είναι το καλύτερο υπνωτικό, ενώ αντίθετα η έλλειψη αυτής της ικανοποίησης προκαλεί αϋπνία.

Συνεχίζοντας την συνεδρία η Ντόρα θυμήθηκε πάλι την σκηνή με τον κο.Κ. στη λίμνη όπου αφού τον χαστούκισε έφυγε τρέχοντας να γυρίσει πίσω. Στην διαδρομή συνάντησε έναν άνδρα και τον ρώτησε πόσο μακριά είναι μέχρι την πόλη και εκείνος της απάντησε «Δυόμισι ώρες». Το δάσος στο όνειρο έμοιαζε με το δάσος στην λίμνη και με το δάσος που είχε δει την προηγούμενη ημέρα σε έναν πίνακα όπου υπήρχαν και νύμφες. Τοποθετώντας στην σειρά τον σταθμό (στα γερμανικά η λέξη Vorhof σημαίνει εκτός από προθάλαμο του σταθμού και με όρους ανατομίας μια συγκεκριμένη περιοχή των γυναικείων σεξουαλικών οργάνων) , το νεκροταφείο και τις νύμφες (όπου στην ιατρική επίσης σημαίνουν τα μικρά χείλη πίσω από το τρίχωμα στο γυναικείο γεννητικό όργανο) διαφαίνεται ότι , όπως λέει χαρακτηριστικά ο Freud , μια συμβολική σεξουαλική γεωγραφία. Πίσω από την έκδηλη κατάσταση του ονείρου κρυβόταν μια φαντασίωση διακόρευσης. Μόλις είπε ο Freud αυτή την ερμηνεία στην Ντόρα εκείνη αμέσως θυμήθηκε την προσθήκη ότι ανεβαίνει ήρεμα στο δωμάτιό της και διαβάζει ένα μεγάλο βιβλίο που έμοιαζε με λεξικό. Εδώ οδηγούμαστε με μια σειρά συλλογισμών στο παραπάνω συμπέρασμα ως εξής: τα παιδιά δεν διαβάζουν σε ένα λεξικό ήρεμα για απαγορευμένα πράγματα γιατί φοβούνται τους γονείς. Στο όνειρο όμως ανετράπη αυτή η κατάσταση καθώς ο πατέρα ήταν νεκρός και όλοι οι άλλοι έλειπαν από το σπίτι άρα μπορούσε να διαβάσει ό,τι της άρεσε(ή να αγαπά όποιον θέλει) ανενόχλητη. Πρόκειται για διπλή εκδίκηση εναντίον του πατέρα αλλά εναντίον του καταναγκασμού που ασκούσαν επάνω της οι γονείς.

Με αφορμή την παραπάνω ερμηνεία και αναφορά στο λεξικό η Ντόρα θυμήθηκε ότι κάποτε με αφορμή έναν ξάδελφό της που είπε πάθει σκωληκοειδίτιδα είχε ψάξει στο λεξικό την ασθένεια αυτή (και ίσως και κάτι άλλο σεξουαλικού περιεχομένου αλλά δεν θυμόταν). Η ίδια αποκάλυψε τότε πως εννέα μήνες μετά την σκηνή στην λίμνη έπαθε την κρίση και η ίδια και ανέβασε πυρετό. Αυτή η χρονική συνάφεια είναι σημαδιακή, η δήθεν κρίση ήταν η υλοποίηση της φαντασίωσης ενός τοκετού με τον άντρα που αγαπούσε (άλλωστε 2 μέρες μετά την κρίση εμφανίστηκε η έμμηνος ρύση για πρώτη φορά στην Ντόρα).

Ο Freud ήδη από την πρώτη τους συνάντηση είχε διαμορφώσει μια σκέψη σχετικά με τον τρόπο που αντέδρασε η Ντόρα στη σκηνή στη λίμνη, αλλά δεν την εξέφρασε ποτέ στην Ντόρα. Πίστευε πως το χαστούκι που έδωσε στον κο.Κ , η αποφυγή του αλλά και το γεγονός ότι κράτησε για μέρες κρυφό το συμβάν το έκαναν να υποθέσει ότι δεν προέρχονται από το σοκ της κοπέλας για σεξουαλικά θέματα (άλλωστε όπως αποδείχθηκε ήταν ήδη εξοικειωμένη) αλλά προήλθαν από κάποια *προσβολή* που ένιωσε η Ντόρα εκείνη τη στιγμή. Αυτό δεν μπορούσε να παρά να το επιβεβαιώσει η ίδια η Ντόρα κατά την

διάρκεια της τελευταίας τους συνάντησης. Ειδικότερα, η Ντόρα πήγε στην προκαθορισμένη συνεδρία και με αποφασιστικό ύφος ανακοίνωσε ότι *14 ημέρες* πριν είχε αποφασίσει ότι αυτή θα ήταν και η τελευταία τους συνάντηση. Αυτή η δήλωση της έφερε συνειρμικά στον νου την δήλωση αποχώρησης που έκανε μια γκουβερνάντα που είχαν στην υπηρεσία τους οι Κ. την περίοδο που συνέβη το περιστατικό στην λίμνη. Η γκουβερνάντα αυτή είχε εξομολογηθεί στην Ντόρα ότι ήταν ερωτευμένη με τον κο.Κ και πως ο ίδιος της είχε προτείνει ερωτικές σχέσεις λέγοντάς της ότι «Η γυναίκα μου δεν μου προσφέρει τίποτα». Η κοπέλα είχε ενδώσει στην πρόταση του κου Κ. και όταν εκείνος μετά από λίγο καιρό άρχισε να την αποφεύγει, θύμωσε μαζί του και τους ανακοίνωσε ότι σε *14 ημέρες* θα αποχωρούσε. Η Ντόρα λοιπόν, όταν ο κο.Κ. της πρότεινε ερωτικές σχέσεις χρησιμοποίησε την ίδια ακριβώς φράση («Η γυναίκα μου δεν μου προσφέρει τίποτα») δεν αντέδρασε με το χαστούκι γιατί αιφνιδιάστηκε, αλλά γιατί προσβλήθηκε που τόλμησε να της φερθεί σαν μια απλή γκουβερνάντα, και από εκδίκηση τον χαστούκισε. Είναι φανερό η ταύτιση που ένιωσε η Ντόρα με το πρόσωπο της γκουβερνάντας, καθώς και η ίδια δεν έφυγε αμέσως, καθώς επίσης δεν ανέφερε το περιστατικό σε κανένα παρά στην μητέρα της *14 μέρες* μετά. Από την ανάλυση προέκυψε ότι ο λόγος που η Ντόρα δεν το είπε αμέσως ήταν γιατί περίμενε και ήλπιζε ότι ο κο.Κ. θα συνέχιζε την προσπάθειά του και έτσι θα καταλάβαινε αν βλέπει τα πράγματα σοβαρά μαζί της, γεγονός το οποίο δεν έγινε και η Ντόρα αποφάσισε να τον εκδικηθεί.

Το δεύτερο όνειρο είχε και μεγάλη μεταβιβαστική αξία καθώς με τον τρόπο της η Ντόρα ανακοίνωνε στον Freud ότι τους είχαν μείνει *Δύο ώρες* εργασίας και πως *προτιμούσε να συνεχίσει μόνη της*.

Επίλογος...

Η περίπτωση της Ντόρας μπορεί να φαίνεται σύντομη και ατελής αλλά αποδεικνύει την χρησιμότητα της ανάλυσης στην υστερία. Τα συμπτώματα δεν εξαφανίζονται κατά την διάρκεια της θεραπείας αλλά αργότερα όταν ο ασθενής έχει αποσυνδεθεί από τον γιατρό. Κατά την διάρκεια μιας ψυχαναλυτικής θεραπείας η δημιουργία νέων συμπτωμάτων αναστέλλεται. Η παραγωγικότητα της νεύρωσης δεν έχει ατονήσει αλλά δραστηριοποιείται στη δημιουργία ενός ιδιαίτερου είδους ασυνείδητων συλλογισμών, που με άλλα λόγια λέγονται **μεταβιβάσεις**. Αυτές είναι νέες εκδόσεις και αποτιμήσεις των διεγέρσεων και των φαντασιών οι οποίες με την ανάλυση αφυπνίζονται και αντικαθιστούν τα παλαιά πρόσωπα με το πρόσωπο του γιατρού.

Στην παρούσα μελέτη της υστερίας θα παρατηρήσει κανείς έντονα ότι ο Freud επιμένει στο θέμα του ασυνείδητου, αντιμετωπίζοντας τις ασυνείδητες σκέψεις, παραστάσεις και διεγέρσεις σαν να είναι εξίσου σημαντικές και αδιαμφισβήτητα χρήσιμες σαν αντικείμενο ανάλυσης στην ψυχανάλυση. Στα πλαίσια των ασυνείδητων αυτών διαδικασιών εντάσσεται και η έννοια της μεταβίβασης, όπου μια σειρά προγενέστερων ψυχικών βιωμάτων

ξαναζωντανεύουν όχι σαν παρελθόν, αλλά σαν επίκαιρη αναφορά στο πρόσωπο του γιατρού-ψυχαναλυτή. Κάποιες από αυτές τις μεταβιβάσεις είναι περίτεχνες , έχουν απαλυνθεί ,έχουν μετουσιωθεί και μπορούν να γίνουν από μόνες τους συνειδητές στηριζόμενες σε οποιαδήποτε ιδιαιτερότητα της προσωπικότητας ή των χαρακτηριστικών του γιατρού.

Στην τέχνη της ψυχανάλυσης η μεταβίβαση είναι απαραίτητη και αποτελεί ένα από τα πλέον δύσκολα κομμάτια της δουλειάς με έναν ασθενή, και αυτό γιατί την ερμηνεία των ονείρων, το ξεχώρισμα των ασυνείδητων σκέψεων και αναμνήσεων από τις διηγήσεις του ασθενούς καθώς και τις σχετικές μεταφραστικές τεχνικές κάποιος μπορεί να τις μάθει εύκολα, το σχετικό υλικό άλλωστε το παρέχει ο ίδιος ο ασθενής. Μόνο την μεταβίβαση πρέπει κανείς να “μαντέψει” θα μπορούσαμε να πούμε ,μόνος του με βάση τις πιο ασήμαντες ενδείξεις και χωρίς να υποπέσει στην αυθαιρεσία. Στην ψυχανάλυση λοιπόν, η θεραπευτική διαδικασία συμπεριλαμβάνει (για να μην πούμε ότι βασίζεται εξολοκλήρου) και την μεταβίβαση , όπου με λίγα λόγια αφυπνίζονται όλα τα συναισθήματα του ασθενούς, είτε θετικά είτε αρνητικά, προς το πρόσωπο του γιατρού και αξιοποιούνται για την ανάλυση και την συνειδητοποίηση. Η μεταβίβαση που μπορεί να θεωρηθεί το μεγαλύτερο εμπόδιο για την ψυχαναλυτική διαδικασία , μετατρέπεται σε πανίσχυρο βοήθημα της όταν την εντοπίζει ο γιατρός και καταφέρνει να την μεταφράζει για τον ασθενή.

Στην περίπτωση της Ντόρας, ήταν σαφές ότι αρχικά η μεταβίβαση είχε να κάνει με τον Freud ο οποίος στην φαντασία της αντικαθιστούσε τον πατέρα .Τον συνέκρινε συνειδητά πάντα μαζί του και προσπαθούσε να σιγουρευτεί για την ειλικρίνειά του απέναντι της , διότι όπως ανέφερε χαρακτηριστικά και η ίδια «ο πατέρας προτιμά πάντα τη μυστικότητα και τον πλάγιο δρόμο».

Μεταβίβαση παρατηρείται και στα δύο όνειρα της Ντόρας, την οποία όμως όπως πολύ ευσυνείδητα παρατηρεί ο ίδιος ο Freud , δεν είχε αντιληφθεί έγκαιρα με αποτέλεσμα η θεραπεία να διαρκέσει μόλις τρεις μήνες καθώς η Ντόρα διέκοψε. Στο πρώτο όνειρο , όπου προειδοποιούσε η ίδια τον εαυτό της να φύγει από την θεραπεία όπως είχε κάνει τότε στο σπίτι του κου. Κ. στην λίμνη, θα μπορούσε αυτό να αξιοποιηθεί στην θεραπεία κάνοντας τον απλό συσχετισμό του κου. Κ με τον Freud που θα μπορούσε ενδεχομένως να στέψει την προσοχή της Ντόρας σε κάποια λεπτομέρεια σε σχέση με τον κο.Κ και με την λύση της μεταβίβασης αυτής η ανάλυση θα είχε βρει πρόσβαση σε ένα νέο υλικό της μνήμης. Όπως εύστοχα και ειλικρινά παρατηρεί ο Freud , δεν αντιλήφθηκε τότε την μεταβίβαση αυτή με αποτέλεσμα λόγω κάποιου στοιχείου επάνω του που θύμιζε τον κο.Κ. να κάνει την Ντόρα να τον εκδικηθεί τον Freud με τον ίδιο τρόπο που ήθελε να εκδικηθεί τον κο.Κ., εγκατέλειψε την θεραπεία και τον ίδιο τον Freud όπως πίστευε ότι την ξεγέλασε και εγκατέλειψε ο κο.Κ. Έτσι η Ντόρα **εκδραμάτισε** ένα σημαντικό τμήμα των αναμνήσεών της και των φαντασιώσεών της αντί να το αναπαράγει στη θεραπεία.

Έκβαση της θεραπείας στο μέλλον

Τέσσερις με πέντε εβδομάδες μετά την λήξη της θεραπείας άρχισε να νιώθει πολύ καλύτερα και τα συμπτώματα σταδιακά εξαφανίστηκαν. Εξ' αφορμής ενός θλιβερού γεγονότος (πέθανε ένα από τα παιδιά των Κ.) η Ντόρα ξανασυναντήθηκε μαζί τους και κατάφερε αρχικά να συμφιλιωθεί μαζί τους, μετά να τους εκδικηθεί και να τερματίσει τις σχέσεις της μαζί τους. Κατάφερε να παραδεχθεί η κα.Κ. την σχέση της με τον πατέρα, αλλά κατάφερε επίσης και τον κο.Κ. να παραδεχθεί στον πατέρα και σε όλους ότι το συμβάν στην λίμνη είχε όντως συμβεί (κάτι το οποίο είχε αρχικά διαψευστεί από τον ίδιο) αποκαθιστώντας έτσι την υπόληψή της.

Επέστρεψε στο γραφείο του Freud κάποια στιγμή ζητώντας βοήθεια για μια νευραλγία στη δεξιά μεριά του προσώπου –και πάλι περίμενε 14 ημέρες πριν τον επισκεφθεί!. Η νευραλγία αυτή ήταν μια *αυτοτιμωρία* και η *μετάνοια* για το χαστούκι που έδωσε τότε στον κο.Κ αλλά και μια μεταφορά της εκδίκησης στο πρόσωπό της για την απότομή διακοπή της θεραπείας. Αποτελεί μη σεξουαλικοποιημένο σύμπτωμα και εξυπηρετεί την ενόρμηση της επιθετικότητας.

Η Ντόρα τελικά παντρεύτηκε τον νεαρό του της είχε στείλει το άλμπουμ και είχε ταυτιστεί στο δεύτερο όνειρο.

Θα μπορούσαμε να πούμε με δυο λόγια ότι το πρώτο όνειρο σημαίνει τη στροφή από τον αγαπημένο άντρα στον πατέρα- και άρα την *φυγή στην νεύρωση*, και το δεύτερο όνειρο προανήγγειλε την απομάκρυνση από τον πατέρα και *επιστροφή στη ζωή*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. S.Freud, *Η ανάλυση μιας υστερίας*, Frankfurt, 1981
2. Σ. Μπακιρτζόγλου, «Όνειρο», κείμενο από την παρουσίαση του σεμιναρίου για την Ονειρογνωσία, 20143